

Opgave 3 Anna Karenina

In de beroemde Russische roman Anna Karenina van Leo Tolstoj uit 1877 spelen de thema's liefde, plicht en schuld een belangrijke rol.

Anna, de hoofdpersoon, is getrouwd met Aleksej. Anna is tevreden met haar rustige leven en denkt dat ze gelukkig is met haar man, totdat ze op een dag de soldaat Wronski ontmoet.

Wronski is op slag verliefd op Anna als hij haar ziet en probeert haar voor zich te winnen. Dit lukt maanden niet, omdat Anna zich verzet tegen zijn avances en haar eigen verliefdheid op hem. Op een avond heeft Wronski een gesprek met zijn nicht Betsy over zijn gevoelens voor Anna:

tekst 6

“Wat herinner ik me je spot nog goed!” vervolgde Betsy, die er een bijzonder genoeg in vond elk facet van deze hartstocht te volgen. “En wat is daarvan overgebleven? Je bent gevangen, beste jongen!”

“Ik begeer niet anders dan gevangen te zijn”, antwoordde Wronski met zijn rustige, goedmoedige glimlach. “Wanneer ik mij beklaag, is het alleen, omdat ik te weinig gevangen ben, om je de waarheid te zeggen.”

naar: Anna Karenina, Leo Tolstoj

Over vrijheid en gevangenschap schrijft de Schotse filosoof David Hume het volgende:

tekst 7

Onder vrijheid kunnen wij dus alleen verstaan de macht om een daad te stellen of niet te stellen overeenkomstig de beslissing van de wil; dat wil zeggen, als wij kiezen inactief te blijven, doen wij dat, en als wij kiezen tot actie over te gaan, dan kan dat ook. Welnu, deze hypothetische vrijheid bezit naar algemeen gevoelen iedereen, die geen gevangene in ketens is. Hier is dus geen aanleiding tot meningsverschil.

bron: Het menselijk inzicht, David Hume

Wronski in tekst 6 en Hume in tekst 7 geven beiden een omschrijving van vrijheid en gevangenschap.

2p 11 Zou Hume soldaat Wronski vrij noemen?

Beargumenteer je antwoord aan de hand van:

- de voorwaarde die Hume aan een handeling uit vrije wil stelt en tekst 6;
- Humes opvatting over het verband tussen vrijheid, noodzakelijkheid en oorzakelijkheid en tekst 7.

Anna is ook verliefd op Wronski, maar omdat zij getrouwd is en ook een zoon met haar man Aleksej heeft, vecht ze tegen haar gevoel voor Wronski. Het is voor haar moeilijk om te scheiden van haar man. Volgens het recht in negentiende eeuw Rusland werden kinderen aan hun vader toegewezen. Voor Anna zou dit betekenen dat ze vanwege de schande van de scheiding in een sociaal isolement zou komen, en dat ze haar zoon, die haar erg dierbaar is, niet meer zou mogen zien. In één passage zegt ze daarom tegen Wronski, dat ze zijn pogingen om haar voor zich te winnen schandelijk vindt:

tekst 8

“Ik wilde u zeggen”, vervolgde zij zonder hem aan te zien, “dat u zich schandelijk gedragen hebt, schandelijk, zeer schandelijk”. Wronski antwoordde haar: “Dacht u dat ik dat niet wist? Maar wie is de oorzaak, dat ik zo gehandeld heb?”

naar: Anna Karenina, Leo Tolstoj

In de gelijknamige film uit 2012 komt dezelfde dialoog tussen Anna en Wronski voor. Maar de scriptschrijver heeft voor een ander woord gekozen dan voor het woord ‘oorzaak’:

tekst 9

Anna: “Ik dacht dat je manieren zouden zijn verbeterd sinds Moskou. Je gedroeg je daar schandelijk.”
Wronski: “En wie is daar verantwoordelijk voor?”

bron: Anna Karenina, Joe Wright/Tom Stoppard

Door ‘oorzaak’ met ‘verantwoordelijkheid’ te vertalen en ze daarmee op te vatten als inwisselbare begrippen, kiest de scriptschrijver positie in het debat over de vrije wil.

- 3p 12 Beargumenteer voor welke positie de scriptschrijver daarmee kiest: het libertarisme, het conditioneel compatibilisme of het harde determinisme. Beargumenteer vervolgens waarom de twee andere posities uitgesloten zijn aan de hand van de definities van die beide posities.

Anna probeert Wronski er vervolgens van te overtuigen dat het beter is haar niet meer te benaderen:

tekst 10

“Ik had u dit al lang willen zeggen, ging zij voort”, terwijl zij hem vastberaden aanzag en een gloeiend rood over haar gezicht trok, “en ik ben vandaag gekomen, omdat ik wist dat ik u hier zou ontmoeten. Ik ben gekomen om u te zeggen, dat dit uit moet zijn. Ik heb nooit voor iemand gebloed, maar u maakt, dat ik voortdurend een gevoel van schuld heb.”

“Wat wilt u van mij?” vroeg hij ernstig en eenvoudig.

“Ik wil dat u naar Moskou gaat” antwoordde zij.

“Dat wilt u niet”, zei hij.

Zij verzamelde al haar wilskracht om te zeggen wat zij zeggen moest; maar in plaats daarvan liet zij haar blik vol liefde op hem rusten en antwoordde niet.

“Ja, het is waar!” dacht hij verrukt. “En ik wanhoopte al en zag geen uitkomst meer. Het is waar! Zij heeft mij lief! Zij bekent het”.

naar: Anna Karenina, Leo Tolstoj

De filosoof Harry Frankfurt sluit in zijn theorie over de vrije wil aan bij Hume. Hoewel Frankfurt het voor een groot deel met Hume eens is, laten Anna's gevoelens zich beter analyseren door Frankfurts theorie, dan door die van Hume. Het is echter de vraag of het dilemma waarin Anna zich bevindt - door haar liefde die zij voor haar zoon voelt en de liefde die ze voor Wronski voelt - niet weer een probleem vormt voor de theorie van Frankfurt.

3p **13** Zijn Anna en Wronski vrij volgens Frankfurt?

Beargumenteer je antwoord voor Anna met behulp van tekst 10

Beargumenteer je antwoord voor Wronski met behulp van tekst 6.

Leg vervolgens uit waarom Frankfurt het dilemma waarin Anna zich bevindt geen probleem zou vinden voor zijn theorie.

Anna en Wronski krijgen uiteindelijk toch een verhouding. De filosoof Thomas Nagel schrijft in zijn artikel 'Moral Luck' over vier vormen van morele mazzel of pech. Nagel noemt in dit artikel Anna en Wronski als illustratie van moral luck ten aanzien van de gevolgen:

tekst 11

Tot slot zijn er gevallen van een beslissing in onzekere omstandigheden - een wijdverbreid verschijnsel in het openbare leven en in het privéleven.

Anna Karenina gaat er met Wronski vandoor, Gauguin laat zijn gezin in de steek, Chamberlain tekent het verdrag van München...

bron: Moral Luck, Thomas Nagel

Wanneer Wronski aan Anna voorlegt om het huwelijk met haar man te verbreken en met hem verder te gaan, reageert Anna als volgt:

tekst 12

“Best, laten we aannemen dat ik dat doe”, zei ze. “Weet je wat er dan gebeurt? Ik kan het je allemaal van tevoren vertellen.” En er kwam een boze glans in haar net nog zo zachte ogen.

“Aha, je houdt van een ander en je hebt een misdadige verhouding met hem?” (ze deed haar man na, en legde precies zoals hij het zou doen, een grote nadruk op het woord misdadig). “Ik heb je gewaarschuwd voor de gevolgen, in godsdienstig en in maatschappelijk opzicht en wat betreft het huiselijk leven. Je hebt niet naar me geluisterd. Nu kan ik niet dulden dat mijn naam onteerd wordt”.

“Nu goed, hij zal me op plechtige wijze helder en nauwkeurig uiteenzetten, dat hij met alle hem ten dienste staande middelen een schandaal zal voorkomen. En dan zal hij kalm en nauwgezet doen wat hij zegt.”

bron: Anna Karenina, Leo Tolstoj

Eén van de gevolgen is dat Anna haar zoon niet meer zal mogen zien als ze met Wronski verder gaat en dat ze uit de haar vertrouwde sociale kringen geweerd zal worden. Als ze er uiteindelijk toch met Wronski vandoor gaat, ziet ze haar zoon inderdaad niet meer, zoals zij voorvoelde.

Nagel geeft in ‘Moral Luck’ allerlei voorbeelden van morele mazzel of pech. Maar bij het noemen van Anna en Wronski als voorbeeld van moral luck ten aanzien van de gevolgen, kun je je afvragen of dit voorbeeld wel echt een onderbouwing is van Nagels eigen theorie.

2p 14 Beargumenteer aan de hand van tekst 11 en tekst 12 of jij het voorbeeld van Anna en Wronski een goed voorbeeld vindt van morele pech ten aanzien van de gevolgen.

Zo nee, geef dan aan wanneer het wel een goed voorbeeld zou kunnen zijn.

Zo ja, geef dan aan wanneer het geen goed voorbeeld meer zou zijn.

In tegenstelling tot Anna en Wronski speelt Aleksej, de oudere echtgenoot van Anna, een zeer traditionele rol in de liefdesgeschiedenis.

Aleksej ziet het doen van zijn plicht als de belangrijkste taak in zijn huwelijk met Anna. Of Anna van hem houdt of niet, of zij in gewetensnood is of niet gaat hem niet aan, vindt hij. Maar Aleksej vraagt **ook** van Anna haar plicht te doen.

Omgekeerd ziet Anna de liefde als de enige juiste reden van handelen. Als Wronski ook maar de indruk wekt voor haar iets uit plicht te doen, raakt zij in paniek over hun relatie.

Uiteindelijk wordt Anna zo ongelukkig door het missen van haar kind en het sociale isolement waarin ze terecht is gekomen door haar relatie met Wronski, dat ze geen uitweg meer ziet en een einde aan haar leven maakt.

Met haar dood lijkt de schrijver Tolstoj eerder te kiezen voor het gedachtegoed van Kant, dan voor dat van Hume. We kunnen namelijk in de totaal tegenovergestelde opvattingen van Anna en Aleksej over liefde en plicht het meningsverschil tussen Hume en Kant over vrijheid herkennen.

3p **15** Maakt volgens jou liefde vrij?

Geef hierop een beargumenteerd antwoord en betrek daarbij zowel Kants opvatting over de vrije wil als de uitspraak van Hume dat de rede de slaaf van de passies is.